

מה יהיה הסוף?

השאלה, מה יהיה לא משה מספתי עמנו ארבעת אלפים שנה, התפלסף דיון. נראה לי כי הדגש בשאלה יהודית זו הוא הדרך, ולא ביעד הסופי; בתהליך ובמאבק, ולא בתחנה הסופית. המי נוחה והנחלה היו לעמנו שאיפות נכספות — ולא מצוי אות. ואם השגנו אותן, מדי פעם, היו אלה רק תחנות ביניים קצרות — שאיפת רוח המאפשרת לאגור כוח ואומץ להמשך המאבק.

כל זה מזכיר קצת את הפילוסופיה של האדם העליון של ניטשה, פילוסופיה שעשתה שמות בנפש הנוער הגרמני, והבשורה לא כי מעט את הדרך בפני תנועותיהם. כי כאן המאבק הופך למטרה בפני עצמה, ואילו היעד אינו חשוב עוד.

נגזר עלינו מאבק במשך כל הדורות, קבע דיון. מעניינת בפסוק זה המילה „גזר” — מילה החוזרת בכל נאומי החשובים של דיון — החל בנאום-הספר המפורסם על קבר רועי רוטנברג, בשנת 1955, דרך נאומי אחרים של המלחמה, ועד עתה. דבקת זו במילה אחת אומרת דרשני „גזר” פירושו — יש כוח עליון הגזר. כוח המבטל את חופשיה-הבחירה של בן-האדם. אם כוח זה נקרא אלוהים, או היסטוריה, או יעד לאומי — אחד הוא. שהרי אם „גזר” — אין מעט למרוד נגד זה, אין מעט לנסות לשנות. סיכם דיון: „כמו בעבר, כך גם עכשיו, התשובה שלנו לשאלה, מה יהיה חייבת להתרכז בכוסרנו לעמוד בפני קשיים, ביכולתנו להתמודד — יותר מאשר בהבטחות לפיתרונות מוחלטים וסופיים לבעיותינו. עלינו להכין את עצמנו נפשית ופיזית לתהליך ממושך של מאבק, יותר מאשר לקביעת לוחזמים להשגת המנוחה והנחלה. לא נאמר בפירוש, אך נרמז כאן: המנוחה והנחלה הם אידיאלים רכרוכיים, בזויים. האויב יואל היחיד המתאים לגבר הוא המאבק.

אידיאלוגיה זו נראית, במבט ראשון, כחורת-חיים טובה, פניית אופטימית, רעננה. למעשה היא היתוך הגמור. זוהי התבוסות הנוראה ביותר היכולה לעית על הדעת.

מי שמתייאש מן השלום, הרי הוא מתייאש מן המדינה.

מי שמתייאש מן הפיתרון, הרי הוא מתייאש מן העתיד.

האימור „נגזר עלינו”, הריחו גזר על המדינה חזות קודרת.

השאלה „מה יהיה הסוף?” היא שאלה מוצדקת, כימעט אוטומטית. שום ציבור אינו יכול להשלים, לאורך ימים, עם חזות של מלחמה נצחית, מבלי להינזק בנפשו. חזות כזו הרסה את מדינת-הצלבנים מבפנים, בתקופת החנית והחרב.

מובן שהשקפה כזאת מאמתת את עצמה. מי שמאמין כי אין שום סיכוי לשלום, פטור מלחפש דרך לשלום — וממילא נשאר במצב של אי-שלום ניצחי. בהעדר אמונה בשלום, אין צורך להתעמק ברגשותיו ובדיעותיו של העם האויבי, על מנת למצוא דרכים לשינוי, לפיוס, למהפכה.

גרוע מזה: מי שרואה את הוודאות של הימלחמה הנצחית, ישים לב רק לתופעות המי אשורות אמונה זו, ויתעלם מכל התופעות המצביעות על אפשרות אחרת. ממילא הוא יחמיץ כל הזדמנות לעלות על דרך של שלום.

כך נוצרת במצווה פסיכולוגיה של מצווה. הכוונה החריף לך של המציאות הופך לאידיאל, הגורם להמשך מציאות זו. קו ברלב, שנולד ככורה צבאי, הופך בהדרגה לאידיאל פוליטי — דבר שברלב עצמו בוודאי לא חלב עליו.

בסוף תשכ"ט ריחפה סכנה זו על ישראל — והיא היתה חמורה יותר מכל שאר הסכנות.

שום דבר לא נגזר!

אמת היא, כמובן, שאין בחיי עם ובחיי אדם שום דבר שהוא „נגזר”. יש רק דברים שהוא גזר על עצמו. השלום תלוי תמיד בשני הצדדים — אך יוזמת השלום תלויה תמיד בצד אחד.

השאלה הגדולה, בפרסום תש"ל, היא: האם הייאוש מן השלום הוא מצברות חולף, שלב-ביניים בין האופטימיות הבלתי-מעשית שלאחר-המלחמה ובין גישה אקטיביסטית חדשה לשלום — או מצברות קבוע וניצחית?

האם בצד החיילים, אשר משורותיהם יצאו אנשי-השנה של תשכ"ח ותשכ"ט, יקומו מדי נאים שיוכלו לספק את אישי-השנה לתש"ל?

יש תשובה לשאלה: מה יהיה הסוף. התשובה היא: הסוף למלחמה יהיה השלום, שיבטיח את ביטחון המדינה ועתידה במרחב זה. וזה תלוי בנו.

שביקשו לרכב אל השליטון על סוס הסיפור נוכחו לדעת שהן יושבות על בהמה עלובה וכושלת. אולם גם הגופים השונים של שוחריהשלום נדחקו לפינה.

גולדה: המימסד הזקן

ני אנשים גילמו, כדרכם, את מצבי-הרוח הזה: גולדה מאיר ומשה דיין.

אצל גולדה הפך מצבי-רוח זה לדוקטרינה פוליטית. „אין טעם להתווכח על תוכניות-שלום”, אמרה וחזרה בלי סוף, „כי אין עם מי לעשות שלום”.

היתה זאת סיסמה נוחה, כי היא איפשרה לגולדה להתייך תחת נופיה את כל חלקי המימסד, מהקיצוניים ביותר עד המתונים ביותר. היא פשוט אמרה לעם: לא כדאי לכם לריב. בואו ונשב יחד, ונשכח את כל השטויות על שלום. הרי ממילא לא יהיה שלום.

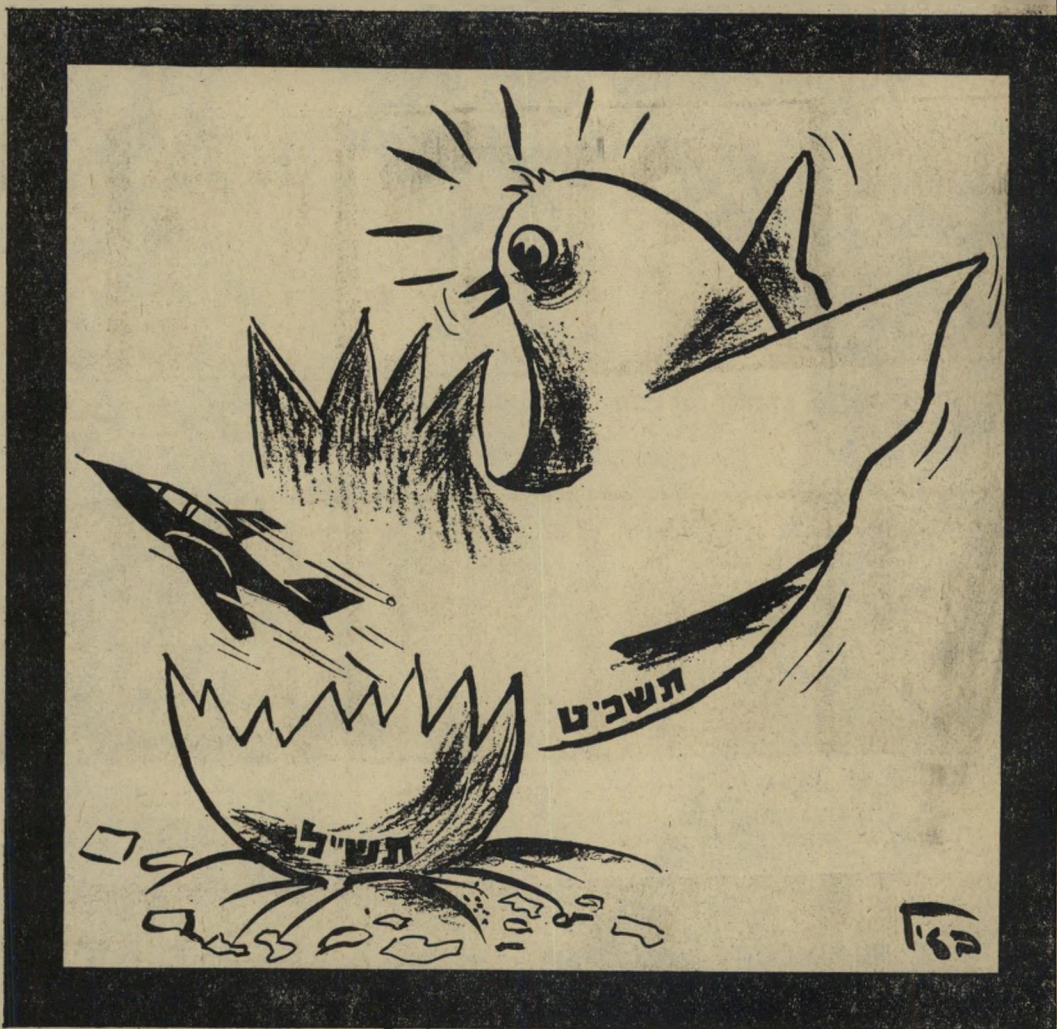
ילדו היתה קיימת מכוונת-צילום פסיכולוגית, שהיתה מסוגלת לצלם את מצב-רוחו של עם שלם, היתה קובעת בסוף תשכ"ט:

האדם הישראלי התייאש מן השלום. האדם הישראלי התייאש גם מן המלחמה. האדם הישראלי אינו מאמין בשום פיתרון — לא בדרכי שלום, לא בדרכי מלחמה.

קל להבין איך נולד מצב-רוח זה. זה עתה נחלה ישראל נצחון צבאי כביר, שכימעט ואין לו תקדים במדינה.

והנה, שנתיים ורבע אחרי נצחון כביר זה, זשלום רחוק יותר מאשר אי-פעם.

תקציב-הביטחון הוא מי שנים וחצי גדול יותר מאשר זיה בשנה שלפני המלחמה. תקופת-השרות הממוצעת של איש-המילואים התארכה בהרבה. מיספר האבידות הממוצע

הדבר נוח גם מבחינה אחרת: בהעדר סרפסקטיבה של פיתרון, היתה הממשלה פטורה מכל יוזמה שהיא. היא היתה פטורה מליוזם מדיניות כלשהי, וממילא לא יכלה לנתול כישלון כלשהו. הסיסמה היתה: לא לזנו, לא ליוזם, לא לעשות דבר.

היתה זאת פסיכולוגיה של מימסד זקן מאור, עייף מאור, חולה מאור. גולדה עצמה היתה פמל המימסד הזה.

דיון: גזירה מהשמיים

אם הפך מצבי-הרוח של ייאוש מן השלום לדוקטרינה בידי גולדה, הרי הפך אידיאלוגיה בפי דיון.

גם השנה לא עבר כימעט יום מבלי ששר-הביטחון ינאם נאום, לעיני הצלמים ולאוזני העיתונאים המתמוגגים. אך מכל נאומי השנה היה מעניין ביותר נאומו בפנים — בית-הספר לפיקוד ומטה של קציני צה"ל, בנוכחות איש-השנה של תשכ"ט.

דיון הגיב על השאלה: מה יהיה הסוף? זוהי שאלה המתעוררת בלב כל אדם חושב, כאשר נאמר לו שאין פיתרון של שלום ואין פיתרון של מלחמה.

השיב דיון: לא יהיה סוף. תהיה מלחמה נצחית. וזה טוב.

כדי לבסס זאת, חזר דיון לספרי-ההיסטוריה של בית-הספר היסודי, בנה לעצמו תיאוריה היסטורית:

עולה ללא-השאה על מיספר הקורבנות הצבאיים והאזרחיים בתקופת-השיא לפני המלחמה.

ביודעה של ישראל בזירה הבינלאומית גבר בהרבה. יגרוע עוד יותר: זו הפעם הראשונה מאז קום ישראל החלו שכבות השכבות בדעת-הקהל המערבית מטילות ספק בעצם זכות-קיומה של ישראל, עד כדי תמיכה גלויה באידיאלוגיה-המלחמה הפלסטינית, הדוגלים בחיסולה המוחלט.

מצב זה מכאיב שבעתיים מכיוון שמייד אחרי המלחמה שררה אופטימיות כללית בישראל, והכל קיוו שהשלום יגומד בפתח.

המסקנה שהאזרח הישראלי הממוצע מסיק ממצב זה היא כפולה: שום מלחמה לא תפתור את הבעיה. שהרי קשה להעלות על הדעת נצחון מכריע עוד יותר מזה של יוני 1967.

ולעומת זאת: השלום אינו אפשרי בדרגנו, ואולי גם לא בדורות הבאים. המלחמה תימך שר, בוריאציות שונות ובעוצמות שונות.

ייאוש זה מהשלום הטביע את חותמו על כל אורחות-החיים של ישראל. הטרור היומיומי הפך לעניין שבשיגרה. דאגת האמהות לשלום בניהן הרחוקים התחדשה כל בוקר עם פתיחת מהדורת-החדשות, הפכה גם היא לחלק מהחיים. החיכוך הגדול על גורל השטחים השתתק. אנשי-הסיפוח ירדו מן הפרק. התנועה למען ארץ-ישראל השלמה נראתה כקוריוו בשולי הירח המדינית. הקבוצות הפוליטיות